

Криміналістична класифікація кримінальних правопорушень проти правосуддя

Тетяна Бобко*

* Канд. юрид. наук, Харківський районний суд Харківської обл., м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2911-9690>, e-mail: tetiana.justice.ua@gmail.com

DOI: 10.32353/khrife.2.2026.07 УДК 343.985(477)

Надійшло 14.05.2026 / Рецензовано 20.05.2026 / Прийнято до друку 24.06.2026 /
Доступно онлайн 30.06.2026

Розкрито теоретичні та прикладні аспекти криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень проти правосуддя. Метою роботи є розроблення криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень проти правосуддя на основі комплексного врахування кримінально-правових і криміналістично значущих критеріїв. Методологічне підґрунтя дослідження становлять загальнонаукові методи аналізу, синтезу й узагальнення, а також діалектичний, логіко-семантичний, формально-юридичний, системно-структурний, порівняльно-правовий і герменевтичний методи. Проаналізовано сучасний стан наукових досліджень у сфері криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень і наукові підходи до систематизації кримінальних правопорушень проти правосуддя. Узагальнено наукові позиції, а також здійснено критичний аналіз запропонованих підходів. Обґрунтовано, що застосування винятково кримінально-правових критеріїв не забезпечує повного врахування закономірностей механізму кримінально-протиправної діяльності, особливостей формування слідової картини та джерел доказової інформації. З'ясовано, що під час побудови криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень проти правосуддя провідне значення мають механізм учинення кримінального правопорушення, характер взаємодії учасників, способи реалізації протиправної поведінки, механізм слідотворення. Запропоновано авторську криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень проти правосуддя, що охоплює сім самостійних груп кримінальних правопорушень, сформованих

на підставі криміналістично значущих критеріїв. Зроблено висновок, що запропонована класифікаційна модель має важливе теоретичне та прикладне значення, оскільки створює підґрунтя для формування окремих криміналістичних методик розслідування та судового розгляду відповідної категорії кримінальних правопорушень. Окреслено перспективи подальших досліджень, пов'язані з розробленням криміналістичних рекомендацій і методик для окремих видів кримінальних правопорушень проти правосуддя.

Ключові слова: кримінальне провадження; кримінальне правопорушення; судове провадження; криміналістичне забезпечення; правосуддя; протидія злочинності.

Постановка наукової проблеми

Останнім часом вектор криміналістичних досліджень спрямований на вдосконалення наукових підходів до систематизації кримінальних правопорушень. Це зумовлено наміром реалізувати мету, пов'язану з підвищенням ефективності їх виявлення, розслідування та судового розгляду. Одним із базових методологічних інструментів у цьому напрямі є криміналістична класифікація кримінальних правопорушень, яка спрямована на їх розподіл за окремими групами відповідно до спільних кримінально-правових і криміналістично значущих ознак¹. Такий підхід дає змогу визначити закономірності механізму злочинної діяльності, типові способи вчинення та приховування кримінальних правопорушень, особливості слідової картини, характерні риси особи правопорушника, а також сформулювати підґрунтя для побудови окремих криміналістичних методик.

Особливої актуальності зазначені питання набувають у контексті кри-

мінальних правопорушень проти правосуддя, оскільки ця категорія діянь безпосередньо посягає на нормальне функціонування органів досудового розслідування, прокуратури, суду, органів та установ виконання покарань, а також на забезпечення реалізації завдань кримінального провадження і принципу верховенства права. Специфіку таких кримінальних правопорушень зумовлено їхніми різноманітністю, складністю механізму вчинення, підвищеним рівнем латентності, користуванням процесуальними й організаційними можливостями для протидії з'ясуванню істини, а також особливим суб'єктним складом осіб, причетних до їх учинення.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених проблемам криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень, питання систематизації саме кримінальних правопорушень проти правосуддя залишаються недостатньо розробленими. Ми вважаємо, що завдання з наукового переосмислення підходів до криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень

1 Гусева В. О. Криміналістична класифікація злочинів: наукове та практичне значення. *Правові горизонти*. 2019. Вип. 16. С. 70. DOI: 10.21272/legalhorizons.2019.i16.p:69 (дата звернення: 14.04.2026).

проти правосуддя є актуальним і має важливе значення для подальшого формування окремих криміналістичних методик, удосконалення організації розслідування та підвищення ефективності практичної діяльності правоохоронних органів і суду.

Мета статті

Розробити криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень проти правосуддя.

Методи дослідження

Поставлену мету реалізовано за допомогою комплексу загальнонаукових і спеціально-юридичних методів наукового пізнання. Зокрема, діалектичний метод застосовано для дослідження розвитку наукових підходів до криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень, аналізу еволюції поглядів на критерії їх систематизації, а також визначення взаємозв'язку між розвитком криміналістичної науки й удосконаленням методик розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень.

Логіко-семантичний метод став у пригоді для аналізування категоріального апарату дослідження (зокрема, понять «криміналістична класифікація кримінальних правопорушень», «криміналістично значущі ознаки», «механізм кримінально-протиправної діяльності», «криміналістична характеристика кримінального правопорушення»), що дало змогу уточнити їхній зміст, визначити співвідношення та конкретизувати особливості їх застосування у межах предмета дослідження.

Формально-юридичний (догматичний) метод допоміг в аналізуванні по-

ложень кримінального законодавства України, насамперед норм розд. XVIII Кримінального кодексу України² (далі — *КК України*), а також у дослідженні кримінально-правових ознак кримінальних правопорушень проти правосуддя та визначенні можливостей користування ними як підґрунтям для побудови криміналістичної класифікації.

За допомогою системно-структурного методу досліджено місце криміналістичної класифікації у структурі криміналістичного знання, визначено взаємозв'язки між окремими групами кримінальних правопорушень проти правосуддя, а також створено авторську класифікаційну модель з урахуванням криміналістично значущих критеріїв.

Порівняльно-правовий метод сприяв зіставленню наукових підходів до класифікації кримінальних правопорушень, запропонованих у криміналістиці, кримінальному праві й суміжних галузях знань, а також аналізуванню авторських моделей систематизації кримінальних правопорушень проти правосуддя.

Герменевтичний метод застосовано з метою тлумачення доктринальних положень і наукових концепцій із криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень, що дало змогу окреслити їхні змістовні особливості, виявити спільні підходи й визначити дискусійні аспекти досліджуваної проблематики.

Методи узагальнення та наукового аналізу допомогли систематизувати наукові підходи, сформулювати авторські висновки та розробити криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень проти правосуддя, орієнтовану на потреби подальшого формування окремих криміналістичних методик розслідування.

2 Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.04.2026).

Аналіз основних досліджень і публікацій

Питання криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень проти правосуддя вже були предметом досліджень науковців. Вагомий внесок у розвиток доктринальних підходів зробили В. Гусева³, В. Журавель⁴, О. Пчеліна⁵, В. Тіщенко⁶, Б. Щур⁷ та ін.

У науковій літературі увагу акцентовано на важливості класифікації як універсального інструмента наукового пізнання, що дає змогу не лише впорядкувати знання про певні явища, а й розкрити їхню внутрішню природу, закономірності розвитку та взаємозв'язки з іншими об'єктами дослідження. Наприклад, Л. Кривоченко наголошує, що класифікація (завдяки виявленню найбільш загальних і типових характеристик досліджуваних явищ, їх зіставленню з подібними й відмежуванню від інших) дає змогу глибше пізнати сутність відповідного явища, визначити його вплив на суміжні процеси та спрогнозувати напрями подальшого

розвитку. Водночас дослідниця акцентує, що будь-яка класифікація може виконувати таку пізнавальну функцію лише за умови її наукової обґрунтованості, внутрішньої змістовної істинності й логічної правильності побудови. Саме тому її формування слід здійснювати з дотриманням законів як діалектичної, так і формальної логіки⁸.

Щодо криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень проти правосуддя, то С. Книженко обґрунтувала, що кримінально-правової класифікації недостатньо для формування окремих криміналістичних методик розслідування, оскільки вона не враховує способу скоєння злочину, особу злочинця, особливості слідової картини тощо⁹.

В. Гриценко¹⁰ здійснив спробу розробити криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень проти правосуддя. Він критично оцінив наявні підходи, побудовані переважно на характеристиках суб'єкта або способа учинення правопорушення, і запропонував підхід, основою якого є аксіологічний

- 3 Гусева В. О. Криміналістична класифікація злочинів: сучасний стан наукового забезпечення та перспективи подальших досліджень. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2019. № 3 (37). Ч. 1. С. 151—156. URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6079> (дата звернення: 14.04.2026).
- 4 Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції : монографія. Харків, 2012. 302 с.
- 5 Пчеліна О. В. Криміналістична класифікація злочинів. *Право і суспільство*. 2014. № 6-1. Ч. 2. С. 304—309. URI: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/19904> (дата звернення: 14.04.2026).
- 6 Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеса, 2007. 260 с.
- 7 Щур Б. В. Криміналістична класифікація злочинів: співвідношення із суміжними поняттями. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2010. № 2. С. 337—344.
- 8 Кривоченко Л. М. Класифікація злочинів за ступенем тяжкості у Кримінальному кодексі України : монографія. Київ, 2010. С. 15.
- 9 Книженко С. О. Криміналістична класифікація злочинів проти правосуддя. *Право і Безпека*. 2013. № 1 (48). С. 113—118. URL: <https://surl.li/mblrhk> (дата звернення: 14.04.2026).
- 10 Гриценко В. В. Криміналістична класифікація кримінальних правопорушень проти правосуддя. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 3 (33). С. 256—266. DOI: 10.32631/vsa.2024.3.22 (дата звернення: 14.04.2026).

критерій — суспільні блага й законні інтереси, яким завдано шкоди, з урахуванням особливостей потерпілих і осіб, які вчиняють такі кримінально карані діяння.

Авторські класифікації окремих груп кримінальних правопорушень проти правосуддя запропонували також К. Романаускас¹¹ і Є. Суп¹².

Попри наявність окремих наукових напрацювань, проведений аналіз свідчить, що питання криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень проти правосуддя представлені в авторських інтерпретаціях і стосуються або окремих їх видів, або базуються на застарілих нормах кримінального законодавства. Запропоновані підходи, орієнтовані здебільшого на окремі критерії класифікації або окремі групи кримінальних правопорушень, не формують цілісної системи, яка враховувала б комплекс криміналістично значущих ознак. До того ж розвиток кримінального законодавства, поява нових форм протиправної діяльності та потреби практики досудового розслідування актуалізують необхідність подальшого наукового осмислення цієї проблематики. У зв'язку із цим постає потреба в розробленні криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень проти правосуддя, яка б не лише відображала їхні системні особливості, а й могла стати підґрунтям для формування ефективних криміналістичних методик розслідування.

Викладення основного матеріалу дослідження

Криміналістична класифікація кримінальних правопорушень є важливим інструментом наукового пізнання та одним із засобів систематизації знань про закономірності кримінально-протиправної діяльності. Її значення полягає не лише в упорядкуванні відповідних категорій кримінальних правопорушень за певними критеріями, а й у створенні підґрунтя для формування криміналістичних характеристик і розробленні окремих методик їх розслідування¹³. Завдяки класифікаційному підходу забезпечується можливість глибшого пізнання сутності досліджуваних явищ, визначення зв'язків між окремими їх елементами й закономірностей, які мають значення для практики кримінального провадження¹⁴.

Узагальнення наукових підходів доводить, що криміналістичну класифікацію не варто розглядати як механічний розподіл кримінальних правопорушень на окремі групи. Її побудова має ґрунтуватися на системному підході, відповідно до якого будь-який криміналістично значущий об'єкт слід розглядати як складну систему взаємопов'язаних елементів. Такий підхід дає змогу враховувати не лише окремі зовнішні ознаки злочинної діяльності, а й внутрішні закономірності її формування та функціонування.

- 11 Романаускас К. А. Криміналістична класифікація кримінальних правопорушень, учинених у сфері надання професійної правничої допомоги. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2025. Вип. 3 (40). С. 57—72. DOI: [10.32353/khrife.3.2025.05](https://doi.org/10.32353/khrife.3.2025.05) (дата звернення: 14.04.2026).
- 12 Суп Є. Ю. Підходи до криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень проти правосуддя. *Архів кримінології та судових наук*. 2024. № 2 (10). С. 138—145. DOI: [10.32353/acfs.10.2024.11](https://doi.org/10.32353/acfs.10.2024.11) (дата звернення: 14.04.2026).
- 13 Гусева В. О. Криміналістична класифікація злочинів: сучасний стан URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6079> (дата звернення: 14.04.2026).
- 14 Пчеліна О. В. Зазнач. твір. URI: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/19904> (дата звернення: 14.04.2026).

Проведений аналіз також дає підстави стверджувати, що (попри важливість криміналістичних критеріїв для побудови відповідних класифікаційних моделей) обмеження лише ними не завжди забезпечує цілісність і системність класифікаційних побудов. Спосіб учинення кримінального правопорушення, особливості слідової картини, характеристика особи правопорушника або потерпілого, безумовно, мають суттєве значення для криміналістики, однак їх застосування без урахування кримінально-правової основи може призводити до надмірної фрагментарності класифікаційних конструкцій.

Саме тому під час розроблення криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень вважаємо доцільним керуватися таким принципом: кримінально-правова класифікація має стати базовим і системоутворювальним підґрунтям для криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень, а криміналістичними критеріями слід послуговуватися як додатковим інструментарієм, що дає змогу деталізувати відповідні групи кримінальних правопорушень, зважаючи на особливості механізму їх учинення, закономірності формування доказової інформації та потреби побудови окремих методик розслідування. Такий комплексний підхід забезпечує поєднання нормативного та криміналістичного складників і створює ефективніше підґрунтя для подальших наукових розробок та практичних рекомендацій.

Зазначений підхід знаходить своє підтвердження в наукових напрацюваннях дослідників, які, користуючися кримінально-правовою основою, водночас намагалися врахувати криміналістично значущі ознаки відповідних категорій кримінальних правопорушень. Однією

зі спроб побудови такої класифікаційної моделі є підхід С. Книженко, яка запропонувала авторську систему групування злочинів проти правосуддя. У складеній нею класифікації виокремлено групи злочинів, що посягають на: 1) конституційні засади діяльності органів досудового розслідування, слідства, прокуратури й суду; 2) життя, здоров'я, особисту безпеку і власність суддів та інших учасників судочинства; 3) відносини, які забезпечують отримання достовірних доказів і правдивих висновків у справі; 4) відносини щодо своєчасного розкриття злочинів і викриття винних осіб; 5) відносини зі своєчасного припинення та попередження злочинів; 6) відносини щодо належного виконання судових рішень і відбування покарання¹⁵.

В. Гриценко покладає в основу своєї класифікації суспільні блага й законні інтереси, яким завдано шкоди, особливості потерпілих і осіб, що вчиняють кримінально карані діяння. На підставі цього підходу дослідник виокремив чотири групи кримінальних правопорушень проти правосуддя: 1) посягання на законну діяльність осіб, які здійснюють або забезпечують правосуддя, а також на їхнє життя, здоров'я та майно; 2) пов'язані з невиконанням судових рішень особами, щодо яких такі рішення ухвалені або на яких покладено обов'язок їх виконання; 3) учинені службовими особами, які здійснюють або забезпечують правосуддя чи сприяють його здійсненню; 4) учинення яких пов'язане з виявами правового нігілізму й реалізацією поведінки, спрямованої на створення перешкод для здійснення правосуддя. Запропонована класифікація, на думку автора, дає змогу більш повно враховувати криміналістично значущі характеристики відповідної категорії правопорушень і може бути застосована як

15 Книженко С. О. Зазнач. твір. URL: <https://surl.li/mblrhk> (дата звернення: 14.04.2026).

підґрунтя для подальшого розроблення окремих методик їх розслідування¹⁶.

Є. Суп під час дослідження окремих кримінальних правопорушень проти правосуддя також дійшов висновку, що побудова криміналістичної класифікації має враховувати не лише кримінально-правові ознаки, а й криміналістично значущі характеристики, поміж яких центральне місце мають посісти особливості механізму кримінально-протиправної діяльності. На цій підставі дослідник запропонував здійснювати класифікацію залежно від значення протиправних дій у структурі злочинної діяльності та виокремив базові, споріднені, супутні й інші кримінальні правопорушення.

Автор обґрунтовує, що базові кримінальні правопорушення становлять ядро механізму протиправної діяльності, оскільки є найбільш поширеними та зумовлюють основний напрям злочинної поведінки. Споріднені правопорушення виконують допоміжну роль у досягненні злочинної мети та сприяють перешкоджанню здійсненню правосуддя. Супутні кримінальні правопорушення, хоча й мають низку відмінностей, характеризуються спільними кримінально-правовими та криміналістичними ознаками. Окрема група, за висновками науковця, — це кримінальні правопорушення, учинені професійними учасниками судочинства, які суттєво відрізняються специфікою суб'єкта, способом учинення та особливостями розслідування¹⁷.

Є. Суп наголошує, що запропонована класифікація має не лише теоретичне, а й прикладне значення, оскільки дає змогу структурувати кримінальні правопорушення зі схожими ознаками,

визначати їхні криміналістичні характеристики та створювати підґрунтя для розроблення методичних рекомендацій щодо розслідування¹⁸.

На нашу думку, запропонований Є. Супом підхід заслуговує на підтримку насамперед у частині визначення концептуальної основи криміналістичної класифікації. Цілком обґрунтованим вважаємо положення про те, що побудова криміналістичної класифікації повинна враховувати не лише кримінально-правові характеристики, а й криміналістично значущі ознаки, поміж яких особливе місце мають посідати закономірності механізму кримінально-протиправної діяльності. Такий підхід є методологічно правильним, оскільки саме механізм учинення кримінального правопорушення дає змогу визначити внутрішні зв'язки між способом дії, суб'єктом, обстановкою, наслідками й особливостями формування слідової картини, що має безпосереднє значення для розроблення криміналістичних рекомендацій і методик розслідування. Проте подальша реалізація цієї ідеї в авторській класифікації, на нашу думку, не повною мірою відповідає задекларованому методологічному підходу. Попри те, що дослідник визначає основою систематизації саме механізм кримінально-протиправної діяльності, запропонований поділ кримінальних правопорушень на базові, споріднені, супутні й інші групи фактично здійснено за критеріями, що не завжди мають власне криміналістичний характер. В основу такої диференціації покладено переважно роль і значення окремих діянь у структурі злочинної діяльності, рівень їхньої поширеності або функційне навантажен-

16 Гриценко В. В. Зазнач. твір. DOI: [10.32631/vca.2024.3.22](https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.22) (дата звернення: 19.04.2026).

17 Суп Є. Ю. Зазнач. твір. DOI: [10.32353/acfs.10.2024.11](https://doi.org/10.32353/acfs.10.2024.11) (дата звернення: 14.04.2026).

18 Там само.

ня у механізмі протиправної поведінки. Водночас зазначені критерії більшою мірою відображають загальнотеоретичні або кримінологічні аспекти систематизації, аніж власне криміналістично значущі характеристики.

У зв'язку із цим виникають сумніви щодо можливості користування запропонованою моделлю як безпосереднім підґрунтям для розроблення окремих криміналістичних методик розслідування, оскільки криміналістична класифікація повинна базуватися передусім на тих ознаках, що дають змогу визначити закономірності формування доказів, особливості слідової картини, типові способи вчинення та приховування кримінальних правопорушень, а також інші обставини, що мають значення для організації і здійснення досудового розслідування.

К. Романаускас досліджує кримінальні правопорушення, учинені у сфері надання професійної правничої допомоги, акцентуючи увагу на посяганнях, пов'язаних як із протиправним впливом на адвокатську діяльність, так і зі зловживанням правничими механізмами. Авторка наголошує, що наявні підходи до криміналістичної класифікації злочинів проти правосуддя не охоплюють повною мірою специфіки цієї групи правопорушень, що й зумовило необхідність розроблення самостійної системи їх класифікації. Основними критеріями дослідниця вважає об'єкт кримінального правопорушення та особливості предмета посягання, суб'єкта кримінального правопорушення, способу й обставини вчинення, наслідків, а також застосовані знаряддя та засоби. На підставі такого підходу науковиця виокремлює: кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я адвокатів або представників особи; посягання

на свободу й безпеку професійної діяльності; майнові посягання; порушення гарантій адвокатської таємниці та конфіденційності; а також окрему групу посягань на інституційні гарантії незалежності адвокатури, які можуть реалізовувати у симулюванні адвокатської діяльності, представництві без належних повноважень або змові з іншими учасниками процесу. Авторка підкреслює, що така класифікація має не лише теоретичне, а й прикладне значення, оскільки створює підґрунтя для формування окремих методик розслідування відповідних кримінальних правопорушень¹⁹.

Отже, для цілей криміналістичного дослідження кримінальних правопорушень проти правосуддя користування лише традиційними кримінально-правовими підходами до їх систематизації видається недостатнім. Побудова класифікації винятково за ознакою родового або безпосереднього об'єкта кримінально-правової охорони має важливе значення для об'єднання цих кримінальних правопорушень в одну групу, їх кваліфікації, однак не дає змоги повною мірою виявити закономірності механізму кримінально-протиправної діяльності, особливості утворення слідів, типові джерела доказової інформації та специфіку її дослідження. Саме тому подібна класифікація має обмежений потенціал для виконання завдань криміналістики й побудови окремих методик розслідування та судового розгляду.

Ми вважаємо, що у криміналістичному аспекті провідного значення набуває не стільки юридична конструкція складу кримінального правопорушення, скільки особливості механізму його вчинення. Останній відображає закономірний процес взаємодії суб'єкта кримінально-протиправної діяльності з навколишнім середовищем, іншими

19 Романаускас К. А. Зазнач. твір. DOI: 10.32353/khrife.3.2025.05_ (дата звернення: 14.04.2026).

учасниками, матеріальними об'єктами, інформаційними системами й документами, результатом чого стає формування характерної слідової картини. У разі криміналістичної систематизації кримінальних правопорушень проти правосуддя доцільно враховувати не формально-юридичні ознаки, а криміналістично значущі критерії, поміж яких особливе значення мають спосіб реалізації протиправної поведінки, типовий суб'єкт, характер взаємодії між учасниками, механізм слідоутворення, основні джерела доказової інформації та особливості їх виявлення, фіксації та дослідження.

Необхідність застосування саме такого підходу обумовлена неоднорідністю кримінальних правопорушень, передбачених розд. XVIII КК України. Попри їх об'єднання спільним родовим об'єктом посягання, окремі діяння суттєво різняться за механізмом учинення, характером взаємодії учасників, способом приховування, особливостями слідової картини та природою доказів, що можуть бути покладені в основу обвинувачення. Так, одні кримінальні правопорушення мають переважно документальний характер, їх реалізують через користування службовими повноваженнями, другі пов'язані з інформаційним впливом і спотворенням доказових відомостей, треті характеризуються насильницькими механізмами впливу або втручанням у функціонування інформаційних систем, а окремі діяння реалізують у сфері виконання судових рішень або функціонування пенітенціарних установ.

Ми вважаємо, що криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень проти правосуддя можна представити у викладеному далі вигляді.

1. Кримінальні правопорушення, учинені службовими особами зі зловживанням професійним (службовим) становищем

Криміналістичною особливістю є характер слідів, зафіксованих насамперед у документах, користуванні службовими повноваженнями, формальній законності окремих дій, наявності цифрових слідів.

Належними до цієї групи доцільно вважати такі кримінально-карані діяння: 1) завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою (ст. 371); 2) притягнення завідомо невинного до відповідальності (ст. 372); 3) примушування давати показання (ст. 373); 4) порушення права на захист (ст. 374); 5) невжиття заходів безпеки щодо особи, узятій під захист (ст. 380); 6) невиконання судового рішення (ч. 2 та 3 ст. 382); 7) розголошення даних досудового розслідування, оперативно-розшукової діяльності (ч. 2 ст. 387)²⁰.

2. Кримінальні правопорушення, спосіб учинення яких пов'язаний із протиправним впливом на докази

Об'єднувальним критерієм цієї групи є протиправний вплив на процес формування, сприйняття, збереження доказової інформації або користування нею, утілений у її викривленні, приховуванні, спотворенні або створенні перешкод для отримання достовірних відомостей у кримінальному провадженні. Належними до цієї групи доцільно вважати такі кримінально карані діяння: 1) завідомо неправдиве повідомлення про вчинення кримінального правопорушення (ст. 383); 2) уведення в оману суду або іншого уповноваженого органа (ст. 384); 3) відмова свідка від давання

20 Тут і далі зазначено статті винятково КК України: Кримінальний кодекс ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.04.2026).

показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків (ст. 385); 4) перешкодження появи свідка, потерпілого, експерта, спеціаліста або примушування їх до відмови від давання показань або висновку (ст. 386); 5) приховування кримінального правопорушення (ст. 396); 6) здійснення представництва в суді без належних повноважень (ст. 400-1) ²¹.

Для них характерні: ідеальні сліди; спілкування за допомогою електронних комунікаційних засобів. Основним елементом є аналіз механізму передавання інформації.

3. Кримінальні правопорушення, пов'язані з реалізацією фізичного впливу на суб'єктів правосуддя

Об'єднувальними критеріями цієї групи є особливості механізму насильницького впливу, спрямованого на перешкодження здійсненню правосуддя, або вплив на осіб у зв'язку з виконанням ними професійних функцій у сфері судочинства. Належними до цієї групи доцільно вважати такі кримінально карані діяння: 1) погроза або насильство щодо судді, народного засідателя або присяжного (ст. 377); 2) умисне знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя або присяжного (ст. 378); 3) посягання на життя судді, народного засідателя або присяжного у зв'язку з їхньою діяльністю, пов'язаною зі здійсненням правосуддя (ст. 379); 4) погроза або насильство щодо захисника або представника особи (ст. 398); 5) умисне знищення або пошкодження майна захисника або представника особи (ст. 399); 6) посягання на життя захисника або представника особи у зв'язку з на-

данням правничої допомоги (ст. 400); 7) окремі форми протиправного впливу на свідка, потерпілого, експерта, спеціаліста або інших учасників судочинства, пов'язані із застосуванням погроз або насильства (ст. 386) ²².

Спільними криміналістично значущими ознаками цієї групи є особливості локалізації події, наявність речових і біологічних слідів, користування певними знаряддями вчинення кримінального правопорушення, значна роль засобів відеофіксації та телекомунікаційних даних, а також необхідність з'ясувати зв'язок між професійною діяльністю потерпілого й мотивом кримінально протиправної поведінки. Водночас для цієї категорії кримінальних правопорушень характерними є ситуації приховування справжніх мотивів посягання за допомогою інсценування або маскуванню його під побутовий конфлікт чи інші некриміногенні обставини.

4. Кримінальні правопорушення з майнового впливу й матеріального тиску на систему правосуддя

Об'єднувальним критерієм цієї групи є користування майном як засобом впливу на учасників кримінального провадження або способом створення перешкод для здійснення правосуддя. Належними до цієї групи доцільно вважати такі кримінально карані діяння: 1) умисне знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя або присяжного (ст. 378); 2) умисне знищення або пошкодження майна захисника або представника особи (ст. 399); 3) незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт, майна, що описане або підлягає конфіскації (ст. 388) ²³.

21 Кримінальний кодекс ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.04.2026).

22 Там само.

23 Там само.

Спільними криміналістично значущими ознаками цієї групи є переважання матеріальної слідової картини, наявність документів, що характеризують правовий статус, належність або режим користування майном, значна роль відомостей про фінансові й цифрові операції, технічні сліди пошкодження або знищення об'єктів, а також інформації з державних реєстрів та інших інформаційних систем. Особливого значення у розслідуванні набуває визначення способу впливу на майно, характеру пошкоджень, механізму їх утворення та зв'язку відповідних дій з перешкоджанням здійсненню правосуддя або незаконним впливом на учасників судочинства.

5. Кримінальні правопорушення втручання у функціонування інституційної та інформаційної інфраструктур правосуддя

Об'єднувальним критерієм цієї групи є протиправний вплив на технічні, інформаційні або організаційні механізми забезпечення функціонування системи правосуддя. Належними до цієї групи доцільно вважати такі кримінально карані діяння: 1) утручання в діяльність судових органів (ст. 376); 2) незаконне втручання в роботу автоматизованих систем сфери правосуддя (ст. 376-1); 3) утручання в діяльність захисника або представника особи (ст. 397)²⁴.

Спільними криміналістично значущими ознаками цієї групи є наявність цифрової слідової картини, значення журналів доступу до інформаційних систем, телекомунікаційних даних, метаданих, а також слідів утручання в автоматизовані системи й електронні інформаційні ресурси. Для цієї категорії кримінальних правопорушень харак-

терним є застосування цифрового середовища як інструмента впливу, що обумовлює необхідність аналізу електронних носіїв інформації, мережевої активності, параметрів доступу та технічних характеристик відповідних систем.

Особливого значення під час розслідування набуває залучення спеціальних знань у сфері інформаційних технологій, телекомунікацій і цифрової криміналістики, а основне значення мають комп'ютерно-технічні, телекомунікаційні й інші види досліджень, спрямовані на визначення механізму втручання, способу його реалізації та джерел походження цифрової інформації.

6. Кримінальні правопорушення, пов'язані з ухиленням від виконання судових рішень і покарань

Об'єднувальним критерієм цієї групи є механізм ухилення від реалізації судового рішення або уникнення виконання передбачених судом або законом обмежень, обов'язків і заходів правового впливу. Належними до цієї групи доцільно вважати такі кримінально карані діяння: 1) ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі (ст. 389); 2) ухилення від відбування покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі (ст. 390); 3) злісна непокоря вимогам адміністрації установи виконання покарань (ст. 391); 4) дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань (ст. 392); 5) утеча з місця позбавлення волі або з-під варти (ст. 393); 6) утеча зі спеціалізованого лікувального закладу (ст. 394); 7) порушення правил адміністративного нагляду (ст. 395); 8) умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості (ст. 389-1);

²⁴ Кримінальний кодекс ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.04.2026).

9) ухилення від відбування суспільно корисних робіт (ст. 389-2) ²⁵.

Спільними криміналістично значущими ознаками цієї групи є тривалий характер кримінально-протиправної діяльності, стійкі поведінкові стереотипи, особливості способу життя та характерні моделі поведінки правопорушника. Для таких кримінальних правопорушень суттєве значення мають маршрутні дані, інформація про соціальні зв'язки особи, а також цифрові й геолокаційні сліди, що дають змогу реконструювати переміщення, контакти та фактичну поведінку суб'єкта.

Типовими джерелами доказової інформації в таких кримінальних провадженнях є матеріали органів пробації, установ виконання покарань і органів контролю, записи систем відеоспостереження, відомості операторів мобільного зв'язку, результати аналізу цифрової активності, а також характеристики особи й інші документи, що відображають її поведінку, спосіб життя та виконання покладених на неї обов'язків.

7. Кримінальні правопорушення, що мають на меті дезорганізацію діяльності установ виконання покарань

Самостійність цієї групи зумовлена специфічним середовищем учинення кримінальних правопорушень, пов'язаним з функціонуванням установ виконання покарань, місць тримання під вартою або спеціалізованих лікувальних закладів, де діють особливий правовий режим, система контролю та специфічні умови життєдіяльності. Належними до цієї групи доцільно вважати такі кримінально карані діяння: 1) злісну непокору вимогам адміністрації установи виконання покарань (ст. 391); 2) дії, що дез-

організують роботу установ виконання покарань (ст. 392); 3) утечу з місця позбавлення волі або з-під варти (ст. 393); 4) утечу зі спеціалізованого лікувального закладу (ст. 394) ²⁶.

Спільними криміналістично значущими ознаками цієї групи є локалізований простір учинення кримінальних правопорушень, функціонування в умовах режимних обмежень і специфічна група осіб, причетних до їх учинення (засуджені; особи, узяті під варту; персонал установ та інші учасники режимних правовідносин). Важливе значення в забезпеченні процесу доказування мають дані камер внутрішнього відеоспостереження у приміщеннях органів та установ виконання покарань, матеріали службової та режимної документації, журнали обліку, відомості про переміщення осіб і технічні засоби контролю.

Особливістю таких кримінальних правопорушень є специфічний механізм слідоутворення, обумовлений режимним середовищем, просторовою обмеженістю, постійним контролем за поведінкою осіб і високим рівнем регламентування їхньої діяльності. Це зумовлює потребу зважати на особливості функціонування відповідних установ і механізм утворення доказової інформації під час розроблення рекомендацій щодо їх розслідування.

Така система (на відміну від суто кримінально-правової) ґрунтується не на формальному об'єкті посягання, а на криміналістично значущих закономірностях механізму злочинної діяльності, способі її реалізації, типовій слідовій картині та джерелах доказової інформації, що створює підґрунтя для побудови окремих криміналістичних методик розслідування і судового розгляду.

²⁵ Кримінальний кодекс ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.04.2026).

²⁶ Там само.

Висновки

Традиційні кримінально-правові підходи до систематизації кримінальних правопорушень проти правосуддя не забезпечують повною мірою виконання завдань криміналістики, оскільки не дають змоги виявити закономірностей механізму кримінально-протиправної діяльності, особливостей формування слідової картини, характерних джерел доказової інформації та специфіки їх застосування в доказуванні. Обґрунтовано, що криміналістичну класифікацію слід розглядати не як формальний розподіл кримінальних правопорушень за окремими ознаками, а як інструмент систематизації знань про закономірності їх учинення та розслідування.

Узагальнення наукових підходів дало змогу дійти висновку, що кримінально-правова класифікація має стати базовим підґрунтям для криміналістичної систематизації, однак їй необхідно доповнювати криміналістично значущими критеріями. Провідне значення для побудови криміналістичної класифікації мають особливості механізму вчинення кримінального правопорушення, характер взаємодії учасників, типові способи реалізації протиправної поведінки, механізм слідотворення, а також основні джерела доказової інформації.

На підставі проведеного дослідження запропоновано авторську криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень проти правосуддя, яка охоплює: кримінальні правопорушення, учинені службовими особами зі зловживанням професійним (службовим) становищем; кримінальні правопорушення, спосіб учинення яких пов'язаний із протиправним впливом на докази; кримінальні правопорушення, пов'язані з реалізацією фізичного впливу на суб'єктів правосуддя; кримінальні

правопорушення з майнового впливу та матеріального тиску на систему правосуддя; кримінальні правопорушення втручання у функціонування інституційної та інформаційної інфраструктури правосуддя; кримінальні правопорушення, пов'язані з ухиленням від виконання судових рішень і покарань; кримінальні правопорушення, що мають на меті дезорганізацію діяльності установ виконання покарань. Основою такого поділу визначено не формальний об'єкт кримінально-правової охорони, а криміналістично значущі закономірності механізму злочинної діяльності.

Доведено, що запропонована класифікаційна модель має не лише теоретичне, а й прикладне значення, оскільки дає змогу визначати типові механізми слідотворення, основні джерела доказової інформації, прогнозувати слідчі ситуації та створює методологічне підґрунтя для подальшого розроблення окремих криміналістичних методик розслідування і судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя. Перспективним напрямом подальших досліджень є побудова окремих криміналістичних методик розслідування для кожної із запропонованих груп кримінальних правопорушень.

Forensic Classification of Criminal Offenses against Justice Administration

Tetiana Bobko

Theoretical and applied aspects of forensic classification of criminal offenses against justice are disclosed. This research paper is to develop a forensic classification of criminal offenses against justice based on a comprehensive consideration of criminal law and forensically significant criteria. Research methodological basis is general scientific methods of analysis,

synthesis and generalization, as well as dialectical, logical-semantic, formal-legal, systemic-structural, comparative-legal and hermeneutic methods. Current state of scientific research in the field of forensic classification of criminal offenses and scientific approaches to systematization of criminal offenses against justice is analyzed. Scientific positions are generalized and critical analysis of the proposed approaches is carried out. It is substantiated that use of exclusively criminal law criteria does not ensure full consideration of regularities of the mechanism of criminal and illegal activity, formation specifics trace picture and sources of evidentiary information. It was found that while constructing a forensic classification of criminal offenses against justice, mechanism of committing criminal offense, nature of the interaction of participants, methods of implementing illegal behavior, and the mechanism of trace formation are of paramount importance. An author's forensic classification of criminal offenses against justice is proposed that includes seven independent groups of criminal offenses formed on the basis of forensically significant criteria. It is concluded that proposed classification model has important theoretical and applied significance, since it creates a basis for the formation of separate forensic methods of investigation and trial of the corresponding category of criminal offenses. Prospects for further research related to development of forensic recommendations and methods for individual types of criminal offenses against justice are outlined.

Keywords: criminal proceedings; criminal offense; court proceedings; forensic support; justice; crime counteraction.

Фінансування

Це дослідження не отримало жодного спеціального гранту від фінансових установ у державному, комерційному або некомерційному секторах.

Відмова від відповідальності

Засновники не грали жодної ролі у розробленні дослідження, добиранні

й аналізуванні даних, рішеннях про публікацію або підготовку рукопису.

Учасники

Авторка зробила свій внесок винятково в інтелектуальну дискусію, що є основою цього документа, дослідження судової практики, написання та редагування, і бере на себе відповідальність за її зміст і тлумачення.

Декларація щодо конфлікту інтересів

Авторка заявляє, що в неї відсутній конфлікт інтересів.

References

- Hrytsenko, V. V. (2024). Kryminalistychna klasyfikatsiia kryminalnykh pravoporushen proty pravosuddia [Criminal classification of criminal offenses against justice]. *Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*. № 3 (33). DOI: 10.32631/vca.2024.3.22 [in Ukrainian].
- Husieva, V. O. (2019). Kryminalistychna klasyfikatsiia zlochyniv: naukove ta praktychne znachennia [Forensic classification of crimes: scientific and practical significance]. *Pravovi horyzonty*. Vyp. 16. DOI: 10.21272/legalhorizons.2019.i16.p:69 [in Ukrainian].
- Husieva, V. O. (2019). Kryminalistychna klasyfikatsiia zlochyniv: suchasnyi stan naukovooho zabezpechennia ta perspektyvy podalshykh doslidzen [Criminalistic Classification of Crime: The Modern State of Scientific Support and the Perspectives of More Experiences]. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. № 3 (37). Ch. 1. URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6079> [in Ukrainian].
- Knyzhenko, S. O. (2013). Kryminalistychna klasyfikatsiia zlochyniv proty pravosuddia [Forensic Classification of Crimes Against Justice]. *Pravo i Bezpeka*. № 1 (48). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2013_1_26 [in Ukrainian].
- Kryvochenko, L. M. (2010). *Klasyfikatsiia zlochyniv za stupenem tiazhkosti u Kryminalnomu kodeksi Ukrainy* [Classification of crimes by

- severity in the Criminal Code of Ukraine] : monohrafiia. Kyiv [in Ukrainian].
- Pchelina, O. V. (2014). Kryminalistychna klasyfikatsiia zlochyniv [Forensic classification of crimes]. *Pravo i suspilstvo*. № 6-1. Ch. 2. URI: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/19904> [in Ukrainian].
- Romanauskas, K. (2025). Forensic classification of criminal offenses committed in the field of professional legal assistance. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*. Issue 3 (40). DOI: [10.32353/khrife.3.2025.05](https://doi.org/10.32353/khrife.3.2025.05).
- Shchur, B. V. (2010). Kryminalistychna klasyfikatsiia zlochyniv: spivvidnoshennia iz sumizhnymy poniattiamy [Forensic classification of crimes: correlation with related concepts]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriia yurydychna*. № 2 [in Ukrainian].
- Sup, Y. (2024). Approaches to forensic classification of criminal offences against justice. *Archives of Criminology and Forensic Sciences*. 2024. T. 10. № 2. DOI: [10.32353/acfs.10.2024.11](https://doi.org/10.32353/acfs.10.2024.11).
- Tishchenko, V. V. (2007). *Teoretychni i praktychni osnovy metodyky rozsliduvannia zlochyniv* [Theoretical and practical foundations of crime investigation methodology] : monohrafiia. Odesa [in Ukrainian].
- Zhuravel, V. A. (2012). *Kryminalistychni metodyky: suchasni naukovi kontseptsii* [Forensic methodologies: current scientific concepts] : monohrafiia. Kharkiv [in Ukrainian].
- Бобко, Т. (2026). Криміналістична класифікація кримінальних правопорушень проти правосуддя. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 2 (43). С. 102—116. DOI: [10.32353/khrife.2.2026.07](https://doi.org/10.32353/khrife.2.2026.07).